

ZNACZENIE OGRODU BOTANICZNEGO PAN DLA REGIONU WARSZAWSKIEGO

The importance of the Botanical Garden of the Polish Academy of Sciences for Warsaw Region

Wiesław GAWRYŚ, Jerzy PUCHALSKI, Wojciech DMUCHOWSKI

Ogród Botaniczny – CZRB PAN, ul. Prawdziwka 2, 02-973 Warszawa

W związku z ograniczeniem możliwości rozwojowych Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego, szczególnie po upadku Powstania Styczniowego, botanicy warszawscy z profesorem Bolesławem Hryniewieckim na czele, już w okresie międzywojennym, podjęli starania o utworzenie w Warszawie drugiego nowoczesnego ogrodu botanicznego na dużym terenie. Szczególne zasługi położyli tutaj profesor Roman Kobendza z małżonką Janiną, którzy w 1947 roku wskazali na cel wspinały teren znajdujący się na dolnym i górnym tarasie Skarpy Warszawskiej w rejonie wsi Powsin, Łęczyca i Klarysew. Pomimo wielu trudnych kolei losu w latach 1950-1970 teren ten udało się zachować w naturalnym terenie i przeznaczyć pod nowy ogród botaniczny w Warszawie. Zajął się tym Polska Akademia Nauk tworząc odpowiednie programy i organizując zespoły ds. budowy nowego ogrodu botanicznego w Powsinie. Zaczątkiem tego ogrodu była utworzona 1 kwietnia 1970 roku Pracownia Zasobów Genowych Roślin Uprawnych przy ówczesnym Zakładzie Genetyki Roślin PAN, która decyzją Rządu i Prezydium PAN w dniu 1 lipca 1974 roku przekształcona została w samodzielną placówkę naukową Wydziału Nauk Biologicznych Polskiej Akademii Nauk - Ogród Botaniczny PAN z siedzibą w Warszawie-Powsinie. Przejął on 40 ha terenu znajdującego się pomiędzy wsią Łęczyca a Klarysewem. Tereny te stanowiły I etap budowy ogrodu planowanego na powierzchni 250 ha. Pomimo kryzysu w latach 1980-1989 i zahamowaniem przejmowania dalszych terenów udało się utworzyć pierwsze kolekcje i ekspozycje ogrodu na obszarze około 24 ha, które zostały w dniu 12 maja 1990 roku uroczystie udośćnione do zwiedzania. Pomimo braku bezpo-

średniej komunikacji miejskiej Ogród Botaniczny PAN co roku jest coraz liczniej odwiedzany przez mieszkańców Warszawy oraz gości z całej Polski.

Ogród Botaniczny PAN, od 1997 roku posiadający status Centrum Zachowania Różnorodności Biologicznej PAN pełni bardzo szerokie funkcje, przede wszystkim naukowo-badawcze, lecz także popularyzatorską, dydaktyczną, kulturalną i kulturotwórczą oraz rekreacyjną.

Tematyka badawcza Ogrodu poświęcona jest głównie ochronie bioróżnorodności, biotechnologii, genetyce i ekologii stosowanej. Szczególne znaczenie dla Gmin Warszawy mają wieloletnie badania nad stanem zieleni miejskiej w Warszawie oraz bioindykacja zanieczyszczeń środowiska w województwie warszawskim i na terenach sąsiednich. Można uznać, że Ogród Botaniczny PAN miał duży wkład w podjęcie prac nad poprawą stanu środowiska w Warszawie. W Ogrodzie opracowano szczegółowe mapy zanieczyszczenia powietrza przez siarkę i metale ciężkie, zarówno dla całej Warszawy, jak i poszczególnych dzielnic, a nawet mniejszych rejonów szczególnie narażonych na zanieczyszczenie jak np. okolice Huty Luccini, czy też okolice wybranych ogrodów działkowych. Ogród przeprowadził też inwentaryzację zieleni przyulicznej w śródmiejskich rejonach Stolicy i opracował doборы drzew przyulicznych szczególnie przydatnych dla miasta. Od ponad 20 lat prowadzi też stały monitoring zieleni przyulicznej prowadząc obserwacje fenologiczne, fitopatologiczne i anatomiczne oraz ich zależności od stopnia zanieczyszczenia powietrza i gleby. Wykonał też projekt odtworzenia zieleni na ulicy Marszałkowskiej. Dzięki tym pracom Ogród

zyskał dużą renomę i jest obecnie stałym konsultantem przedsiębiorstw zarządzających zielenią miejską i firm ją pielęgnujących.

Szeroka działalność edukacyjna i popularyzatorska Ogrodu oparta jest przede wszystkim o liczne kolekcje roślinne i dużą fachowość pracowników. Obecnie w kolekcjach zgromadzono 7500 taksonów roślin. W kolekcjach tych prezentowane są zarówno gatunki roślin, jak i ich odmiany, metody ich uprawy i sposoby prowadzenia. Szczególnym zainteresowaniem zwiedzających cieszą się ekspozycje roślin, które można polecać do nasadzeń na działkach i w ogródkach przydomowych, między innymi kolekcje roślin owocowych i warzywnych. Dużą popularnością cieszy się też kolekcja starych odmian jabłoni, których dotychczas zgromadzono ponad 200, ogród bylinowy w którym na powierzchni ponad 1 ha wysadzono blisko 1000 taksonów roślin. Także kolekcje zgromadzone w arboretum, a przede wszystkim kolekcja magnolii, różaneczników i azalii oraz roślin iglastych są magnesem przyciągającym wielu zwiedzających. Rabata roślin chronionych, na której wysadzono ponad 100 gatunków prawnie chronionych dobrze służą w poznawaniu tych rzadkich już w Polsce roślin. Działalność edukacyjna prowadzona jest różnymi metodami i na różnym poziomie. Najprostszą jest prezentacja kolekcji zwiedzającym, których liczba od 1991 roku wzrosła niemal pięciokrotnie i w ub. roku wyniosła 120 tysięcy osób (Ryc.1). Bardziej zaawansowaną metodą są udzielane konsultacje przez pracowników ogrodu, które zazwyczaj dotyczą problemów związanych z uprawą roślin. Porady takie udzielane są zarówno na terenie ogrodu, jak też drogą korespondencyjną. Każdego roku udzielanych jest kilkaset takich porad.

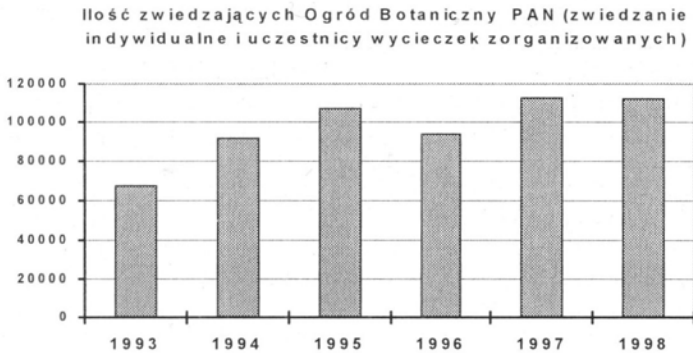
Bardzo istotną rolę w działalności edukacyjnej pełni otwarte w 1995 roku Centrum Edukacji Przyrodniczo-Ekologicznej. Prowadzi ono swoją działalność przez organizowanie i prowadzenie kursów i lekcji z zakresu nauk przyrodniczych oraz obsługę wycieczek. Corocznie do ogrodu przybywa wiele wycieczek, głównie szkolnych. Centrum koordynuje tego typu działalność zapewniając wszystkim wycieczkom obsługę przewodnika. W 1997 roku

ogród odwiedziło ponad 1200 grup wycieczkowych.

Popularyzacji ochrony przyrody służą wystawy o tematyce przyrodniczej. Zazwyczaj są to wystawy okazji naturalnych, jak też wystawy fotografii i malarstwa. Zorganizowano takie wystawy przyrodnicze jak „Minerały Europy”, „Zanim Zginą Sasanki”, „Chrząszcze”, „Przyroda Gór Polskich”, „Porosty”, czy „Parki Narodowe i Krajobrazowe Polski”.

Mówiąc o działalności edukacyjnej nie sposób nie wymienić licznych programów radiowych i telewizyjnych z udziałem pracowników Ogrodu. Szczególnie cenne są programy przeznaczone dla dzieci i młodzieży, które uczą obcowania z przyrodą najmłodsze pokolenie. Tu właśnie należy wymienić cykl 12 programów realizowanych w ramach Domowego Przedszkółka omawiających zmiany zachodzące w przyrodzie w okresie 1 roku. Imponująca jest także liczba publikacji fachowych z zakresu ogrodnictwa opublikowanych w licznych czasopiśmie. Od dwóch lat Ogród bierze udział w imprezach organizowanych w ramach Warszawskiego Festiwalu Nauki. Wziął także czynny udział w obchodach 400-lecia stołeczności Warszawy organizując dwukrotnie pokazy roślin ozdobnych pn. „Floralia Powsińskie” wpisane w program obchodów ogólnostolecznych. Ogród Botaniczny jest także współorganizatorem konkursów „Warszawa w Kwiatkach” i „Konstancin w Kwiatkach”, a pracownicy Ogrodu są w tych konkursach członkami jury.

Na styku działalności edukacyjno-popularyzatorskiej i rekreacyjnej znajdują się organizowane w Ogrodzie kiermasze ogrodnicze, na których można kupić wysokiej jakości materiał roślinny i sprzęt ogrodniczy. Ogród co roku organizuje imprezy rekreacyjno-plenerowe takie jak: „Dni Magnolii”, „Dni Rododendronów i Azalii”, „Ogród Dzieciom” oraz „Pożegnanie Lata”. Na program tych imprez składają się wspomniane wcześniej wystawy i kiermasze ogrodnicze, a także występy artystów, konkursy i pokazy roślin oraz zwierząt. Na terenie Ogrodu organizowane są także konkursy dla dzieci z zakresu wiedzy botaniczno-ogrodniczej.



Ryc. 1. Frekwencja zwiedzających Ogród Botaniczny - CZRB PAN w latach 1993-1998

Fig. 1. An attendance of visitors at the Botanical Garden of the Polish Academy of Sciences in years 1993-1998

Na terenie Ogrodu organizowane są także liczne imprezy z zakresu kultury i sztuki. Od czterech lat organizowany jest Festiwal Pianistyczny „Floralia Muzyczne - Muzyka w Kwiatkach”, na którym w każdą pierwszą niedzielę miesiąca od maja do września koncentrują znani pianiści z kraju i zagranicy. Festiwal ten w 1998 r. włączony został do kalendarza imprez związanych z obchodami 150 rocznicy śmierci Fryderyka Chopina. Od 1997 roku w ramach tego festiwalu odbywa się Estrada Młodych. W jej ramach w każdą niedzielę swoje umiejętności prezentuje dwóch młodych pianistów. Działalność tą wspiera i organizuje istniejąca przy Ogrodzie Fundacja „Homo et Planta”. Patronuje ona także akcji sadzenia drzew w całej Polsce pod nazwą „I Ty możesz mieć swoje drzewo”.

W Ogrodzie odbywają się także liczne wystawy i konkursy fotograficzne, wystawy malarstwa plenerowego, a od ubiegłego roku zorganizowany jest stały plener rzeźbiarski Związku Artystów Rzeźbiarzy.

Powyższa działalność sprawiła, że od otwarcia Ogród Botaniczny PAN w Powsinie stał się jednym z trzech najbardziej ulubionych miejsc w Warszawie, co potwierdziła ankieta warszawskiego „Radia dla Ciebie”, a w konkursie na najbardziej magiczne miejsce w Warszawie, organizowanym przez Gazetę Wyborczą, w 1998 roku zajął 7 miejsce.

Otrzymał również od Rady Warszawy odznaczenie „Zasłużony dla Warszawy”.

SUMMARY

Botanical Garden of the Polish Academy of Sciences, which since 1997 has had the status of the Centre for Biological Diversity Conservation plays a wide range of functions, including mainly scientific research, but also popularising, didactic, cultural and leisure roles.

The scientific research is concentrated on biological diversity protection, biotechnology, genetics and applied ecology. Of the special importance for Warsaw is the many years' research on the condition of the city's green areas and on the level of pollution in the Warsaw district and the surrounding regions.

Various educational and popularising activities of the Garden are based on numerous plant collections, which include 7500 plant species and cultivars, and a great competence of the employees. The educational activities are carried on at different levels and with the use of various methods. The most simple method is to present the collections to the visitors, whose number reached 120 thousand the previous year. The more advanced methods include consultations and advice on the horticultural problems provided by the Garden's employees. The vital role in the Garden's educational activities plays the Centre of

Natural and Ecological Education. The centre organises and carries out the courses and lessons on the range of environmental science topics. It also provides the service for the excursion groups, whose number is of about 1200 per year.

Numerous exhibitions on the natural topics are meant to popularise the need and methods of nature protection. Each year the Garden organises a number of outdoor leisure

events which include exhibitions, garden fairs, artistic performances.

There are also various contests on botanical and horticultural knowledge organised, some of which are aimed for children.

The Garden is also concerned about culture and arts and organises many cultural events such as art and photographic exhibitions or concerts. The Piano Festival has been organised for four years.